

Леніна ЗАДОРЖНА-КНЯГНИЦЬКА,
orcid.org/0000-0001-9876-5797
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та освіти
Маріупольського державного університету
(Маріуполь, Україна) zador_knyag@i.ua

ОБґРУНТУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕЗАУРУСА ПРОБЛЕМИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано базові поняття дослідження проблеми деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах. Обґрунтування зазначених понять здійснено на основі аналізу сучасних підходів до укладання тезауруса наукових досліджень різних аспектів професійної підготовки фахівців із вищою освітою, а також виходячи зі специфіки предмета дослідження.

Розроблення поняттєво-термінологічного апарату дослідження здійснюється науковцями на основі принципів: цілеспрямованості, детермінованості, науковості, історизму, системності, міждисциплінарності. Однак у сучасній педагогічній теорії немає єдиних підходів до визначення термінологічного апарату досліджень професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Тому запропоновано власний підхід до класифікації базових понять дослідження деонтологічної підготовки менеджерів освіти, виходячи з філософського, професійного й особистісного аспектів цієї проблеми. Дано визначення базовим поняттям, що розкривають загальний контекст філософсько-деонтологічного знання й теоретичні засади деонтологічної підготовки менеджерів освіти («деонтологічна теорія», «управлінська деонтологія», «деонтологічні цінності», «професійна підготовка»). Обґрунтовано зміст базових понять, що розкривають професійний аспект деонтологічної підготовки менеджерів освіти («освітній стандарт», «освітня програма», «деонтологічна підготовка», «система деонтологічної підготовки»). Розкрито поняття, що відображають особистісний аспект деонтологічної підготовки менеджерів освіти («деонтологічна компетентність», «нормативна поведінка»).

За результатами дослідження визначено ключове інтегративне поняття – «деонтологічна підготовка менеджерів освіти». Зроблено висновок, що деонтологічна підготовка менеджерів освіти є системою, яка функціонує як складова частина цілісної системи професійної підготовки менеджерів освіти в університеті, вміщує комплекс упорядкованих і взаємопов'язаних компонентів, характеризуються цілісністю, ієрархічною побудовою, наявністю зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків та відношень. Водночас деонтологічна підготовка є процесом безперервного професійного розвитку фахівців, набуття ними базових деонтологічних знань, умінь, навичок, практичного досвіду, усвідомлення морально-правових норм поведінки. Результатом деонтологічної підготовки менеджерів освіти є сформована деонтологічна компетентність.

Ключові слова: тезаурус, тезаурусний підхід, базові поняття дослідження, термінологічний апарат, професійна освіта.

Lenina ZADOROZHNA-KNYAGNITSKA,
orcid.org/0000-0001-9876-5797
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Pedagogy and Education
Of Mariupol State University
(Mariupol, Ukraine) zador_knyag@i.ua

THE RATIONALE FOR THE SCIENTIFIC THESAURUS ON DEONTOLOGICAL TRAINING OF EDUCATION MANAGERS

The article describes the key concepts of education managers' deontological training at universities. The rationale for the concepts is based on the analysis of modern approaches to compiling a thesaurus of scientific studies on various aspects of higher education graduates' professional training taking into consideration the specific character of the research subject.

Scientists develop the research vocabulary on the ground of the following principles: goal orientation, determinancy, scientific character, historicism, consistency, interdisciplinarity. However, modern pedagogical theory has no unified approaches to defining the research vocabulary for the study of specialists' professional training in institutions of higher education. Therefore, the article suggests the author's own approach to the classification of basic research concepts of education managers' deontological training referring to philosophical, professional and personal aspects of the problem. The study provides the definitions to the basic concepts which reveal the general context of philosophical and deontological

knowledge as well as theoretical framework of education managers' deontological training ("deontological theory", "managerial deontology", "deontological values", "professional training"). The researcher explains the content of the basic concepts aimed to describe the professional aspect of education managers' deontological training ("educational standard", "educational program", "deontological training", "system of deontological training"). The study defines the concepts reflecting the personal aspect of education managers' deontological training ("deontological competence", "normative behavior").

With regard to findings of the study the author identifies the key integrative concept – "deontological training of education managers". The results indicate that deontological training of education managers is a system functioning as a part of the integral system of education managers' professional training at university, comprising the complex of systematized and interconnected components, characterized by the integrity, hierarchical structure, external and internal interactions. At the same time deontological training is a process of continuous professional development of specialists empowering them with basic deontological knowledge, skills, practical experience, raising their awareness of moral and legal standards of behavior. Deontological training of educational managers results in well-formed deontological competence.

Key words: thesaurus, thesaurus approach, basic research concepts, research vocabulary, professional education.

Постановка проблеми. Теоретичне обґрунтування проблем професійної підготовки фахівців з вищою освітою потребує визначення тезауруса наукового дослідження, що є системою понять, які призначені людині для їх засвоєння й актуалізації з метою успішної орієнтації у предметній площині наукових знань (Огнев'юк та ін., 2012: 231). Основу тезауруса становить термінологічно-понятійний апарат, який розглядається як складна система понять, що має структуру взаємопов'язаних компонентів і є засобом та результатом здійснюваного науковцем дослідження. Тезаурусний підхід дає можливість сформувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження й окреслили його ключову дефініцію, систематизувати наукові поняття, вибудовувати їх ієрархію із суттєвими зв'язками між її елементами в межах термінологічного поля конкретного дослідження, що визначає суб'єкт, який здійснює це дослідження. Отже, коректне визначення тезауруса є вагомим складовою частиною будь-якого дослідження у сфері освіти.

Зазначене вище актуалізує проблему розроблення методики відбору й обґрунтування базових понять досліджень, здійснюваних, зокрема, у межах вирішення проблеми вдосконалення різних аспектів професійної підготовки фахівців з вищою освітою

Аналіз досліджень. Тезаурусний підхід, обґрунтований Л. Гур'є, А. Костіною, Вал. Луковим, Вл. Луковим, С. Сисоевою й І. Соколовою, В. Табанаковою, М. Чурсіним, Н. Яксою та ін. як «нова парадигма гуманітарного знання», використовується як методологія дослідження суспільства та людини в суспільстві й спирається на активну роль суб'єкта в конструюванні соціокультурної реальності. Центральне місце в ній посідає теза про те, що тезауруси являють собою суб'єктивно організоване гуманітарне знання. Вони є необхідною умовою розуміння, тобто когнітивного засвоєння понять (Луков, 2014).

Сутність та значення наукового тезауруса представлено в дослідженнях С. Сисоевої та І. Соколової. Основними його характеристиками науковці вважають: системну цілісність і процесуальну неперервність в органічній єдності загального, особливого, індивідуального та специфічно-предметного. Як загальне тезаурус розглядається як єдина картина світу, що відображена в поняттях та зв'язках між ними. Рівень особливого відображає тезауруси знань, що входять у предметні площини. На індивідуальному (особистісному) рівні тезаурус є, по суті, сукупністю системних знань одного окремого індивіда або групи суб'єктів, відображений певним чином у його або їхній свідомості (Сисоева, Соколова, 2011).

Проте, з огляду на те, що тезаурусу наукового дослідження притаманні, з одного боку, єдність та дієвість, з іншого – неповнота і змінність (Огнев'юк та ін., 2012: 231), у сучасній педагогічній теорії наявні різні підходи науковців до формування наукового тезауруса здійснюваних ними досліджень.

Мета статті – обґрунтування наукового тезауруса дослідження деонтологічної підготовки менеджерів освіти на основі узагальнення підходів сучасних науковців до визначення базових понять дослідження різних аспектів підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Теоретична розробка поняттєво-термінологічного апарату дослідження у сфері вищої професійної освіти здійснюється на основі комплексу методологічних принципів:

- цілеспрямованості, що передбачає розробку та відбір поняттєво-термінологічного апарату дослідження відповідно до його мети, усунення другорядних, несуттєвих понять;

- науковості, що передбачає об'єктивне вивчення й об'єктивну, неупереджену характеристику ключового поняття і пов'язаних із ним дефініцій;

– детермінованості, що відображає наявність різноманітних об'єктивно існуючих форм взаємозв'язку між поняттями, що становлять поняттєво-термінологічний апарат дослідження;

– історизму, що забезпечує вивчення досліджуваних явищ як таких, що характеризуються закономірним, спрямованим і необоротним розвитком, прогресивною тенденцією;

– системності, що передбачає вивчення досліджуваного явища як системи, а її складників – як елементів і підсистем цієї системи;

– міждисциплінарності, що забезпечує максимально широке використання в перебігу відбору поняттєво-термінологічного апарату дослідження досягнень наук, у яких досліджуване явище виступає предметом дослідження.

Зазвичай науковці використовують такий алгоритм розроблення поняттєво-термінологічного апарату дослідження: виділення ключових понять та їх синонімів; добір до ключових понять групи семантично однорідних термінів; трансформація міждисциплінарних понять у систему наукового педагогічного знання.

Аналіз підходів вітчизняних науковців до відбору змісту поняттєво-термінологічного апарату в межах окремих аспектів професійної підготовки фахівців дозволив стверджувати, що дослідники виділяють від двох до чотирьох груп базових понять дослідження.

Зокрема, акцентуючи на комплексності проблеми етичної компетентності вчителя, визначаючи різну міру узагальнення понять тезауруса, Л. Хору́жа умовно поділяє поняття на базові та похідні. Як базові дослідниця розглядає терміни, що мають більш загальний характер і становлять науково-теоретичну основу роботи («мораль», «етика», «професійна компетентність», «культура», «духовність»). Як стверджує дослідниця, похідні поняття формуються на основі базових, мають менший ступінь узагальнення і безпосередньо пов'язані із проблемою, що вивчається («педагогічна компетентність», «педагогічна культура», «педагогічна етика і такт», «толерантність», «етична компетентність») (Хору́жа, 2004).

М. Чобітько обґрунтовує такі аспекти базових понять дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів у контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти: філософський («цінності освіти», «особистісно орієнтована освіта», «особистісно орієнтоване навчання»); особистісний («індивід», «індивідуальність», «особистість», «особистісний підхід»); професійний («професіоналізм», «формування професіоналізму», «професійна підготовка», «профе-

сійне мислення», «професійна готовність» тощо) (Чобітько, 2006: 19).

Р. Клопов у контексті дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій у вищих навчальних закладах класифікує базові поняття дослідження на три групи. До першої групи науковцем віднесено поняття, що характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців усіх напрямів («освіта», «професійна освіта», «професійна підготовка», «навчання», «виховання», «виховання у вищій школі», «розвиток»); до другої групи – поняття, що характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту («фізична культура», «фізичне виховання», «спорт»); третя група понять характеризує професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій («технологія», «технологія навчання», «інформаційні технології», «інформація», «інформаційні технології навчання», «програмно-технічні засоби», «дистанційне навчання», «технологія дистанційного навчання», «система дистанційного навчання») (Клопов, 2013).

Н. Овчаренко, використовуючи методику формування поняттєво-термінологічного апарату (за С. Сисоєвою), визначила тезаурус наукового дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та класифікувала поняття дослідження у три групи. До першої групи увійшли поняття, що розкривають теоретико-методологічні засади дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; до другої групи включено поняття, що розкривають дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; третя група містить поняття, що розкривають дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (Овчаренко, 2014: 27–28).

Деякі науковці вважають за потрібне класифікувати базові поняття у чотири групи, значно розширюючи та поглиблюючи цим самим арéal дослідження. Зокрема, Л. Демінська, розглядаючи базові поняття дослідження у площині вивчення аксіологічних засад професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, розподіляє їх на такі групи: поняття, що характеризують систему освіти; поняття, що характеризують професійну підготовку та професійну діяльність вчителя; поняття, що характеризують

професійну підготовку вчителя фізичного виховання; поняття аксіологічної спрямованості професійної підготовки і професійної діяльності вчителів фізичного виховання (Демідська, 2011: 44).

Отже, у сучасній педагогічній теорії немає єдиних підходів до визначення поняттєво-термінологічного апарату досліджень різних аспектів професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Тому розкриємо власний підхід до класифікації базових понять дослідження деонтологічної підготовки менеджерів освіти. З огляду на те, що зазначена проблема є комплексною, окреслено ключове поняття тезауруса дослідження (деонтологічна підготовка менеджерів освіти) і класифіковано його базові поняття, виходячи з таких аспектів цієї проблеми:

- філософського, що розкриває загальний контекст філософсько-деонтологічного знання й теоретичні засади деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах;
- професійного, що розкриває сутнісний та процесуальний компоненти деонтологічної підготовки менеджерів освіти;
- особистісного, що висвітлює результат деонтологічної підготовки менеджера освіти як особистісного утворення.

Базовими поняттями, що розкривають загальний контекст філософсько-деонтологічного знання й теоретичні засади деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах є: «деонтологічна теорія», «управлінська деонтологія», «деонтологічні цінності», «професійна підготовка».

Дефініція «теорія» конкретизується передусім у межах філософії: це сукупність узагальнених положень, що утворюють якусь науку або її галузь, а також сукупність правил якогось виду мистецтва, майстерності тощо; логічне узагальнення досвіду, суспільної практики, що ґрунтується на глибокому проникненні в суть досліджуваного явища та розкриває його закономірності, учення про певну сукупність явищ, галузь знань, створене на підставі узагальнення (Публічний електронний словник української мови, 2019).

Теорія управлінської деонтології містить відомості, необхідні для всебічного пізнання закономірностей управління закладом освіти, з усіма його багатоманітними морально-правовими внутрішніми й зовнішніми зв'язками та залежностями; збагачує теоретичні основи управління освітою завдяки самостійності предмета дослідження; розвиває нові підходи в управлінні закладом освіти. Змістом теорії управлінської деонтології є норми професійної поведінки менеджера освіти у вигляді морально-правових імперативів

та цінності професійної діяльності, що зумовлює розкриття сутності поняття «деонтологічні цінності».

Категорія «цінність» використовується у філософії, етиці, культурології, соціології на позначення об'єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому еталоном належного.

Роль та значення деонтологічних цінностей як основи професійної поведінки менеджера освіти розглянуто І. Бехом і Л. Семененко, М. Васильєвою, О. Камінською, В. Крижком та ін. Зокрема, О. Камінська акцентує увагу на ціннісно-смісловому впливі управлінської поведінки керівника, що реалізується через деонтологічні цінності й норми у сфері управління (Камінська, 2012: 47). Важливу роль особистісних ціннісних характеристик керівника закладу освіти в забезпеченні компетентного управління зазначає В. Крижко (Крижко, 2005: 357).

Групування деонтологічних цінностей здійснено, користуючись висновками В. Бачиніна щодо поділу цінностей на цінності-сенси існування і цінності-норми повинності (Бачинин, 2000). Цінності-сенси являють собою предметні якості явищ, в основі яких лежить деонтологічне ставлення людини до них (людина, влада, авторитет, обов'язок, колектив, право, мораль, норма). Цінності-норми характеризують особисті якості та прояви поведінки людини (відповідальність, честь, гідність, справедливість тощо). Зазначені ціннісно-деонтологічні орієнтири діяльності менеджера освіти формуються в межах його професійної підготовки в закладі вищої освіти.

У Законі України «Про вищу освіту» професійна підготовка визначається як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю (Про вищу освіту: Закон України, 2014). Сучасними науковцями поняття «професійна підготовка» розглядається в межах трьох термінологічних полів: як система, як процес, як результат.

Як систему та неперервний і керований процес трактують поняття «професійна підготовка» Н. Кузьміна, В. Огнев'юк, С. Сисоева й І. Соколова, Л. Хоружа й ін. Так, С. Сисоева й І. Соколова характеризують професійну підготовку як цілісну систему з великою кількістю пов'язаних один з одним компонентів, що певним чином упорядковані, характеризуються відносно стійкою цілісністю, ієрархічною побудовою, наявністю суб'єкта й об'єкта, розгалуженими внутрішніми й зовнішніми зв'язками та відношеннями;

неперервний і керований процес набуття особистістю суб'єктивного досвіду професійної діяльності (Огнев'юк та ін., 2012). Т. Ткаченко розглядає професійну підготовку як освітню діяльність, спрямовану на озброєння студентів необхідними загальнопедагогічними та спеціальними знаннями, уміннями та навичками, формування в них професійно важливих особистісних якостей і здібностей (Ткаченко, 2010: 11).

Отже, професійна підготовка являє собою цілеспрямований, планомірний, організований процес педагогічних впливів, які забезпечують безперервний професійний розвиток фахівців, що являє собою набуття ними базових загальних і професійних знань, умінь, навичок, практичного досвіду, формування цінностей, необхідних для успішної професійної діяльності.

До базових понять, що розкривають професійний аспект деонтологічної підготовки менеджерів освіти, належать такі: «освітній стандарт», «освітня програма», «деонтологічна підготовка», «система деонтологічної підготовки».

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), стандарт освітньої діяльності – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення освітнього процесу закладу вищої освіти і наукової установи. Стандарт вищої освіти являє собою сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності (обсяг кредитів, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання, форми їх атестації; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, до професійних стандартів (у разі їх наявності)) (Про вищу освіту: Закон України, 2014).

Поруч із терміном «освітній стандарт» у педагогічній теорії та практиці використовується термін «професійний стандарт», який являє собою багатофункціональний нормативний документ, що визначає систему показників у вигляді компетентностей для різних кваліфікаційних рівнів і дає змогу встановити ступінь відповідності професійної діяльності працівника вимогам виробництва (сфери послуг). Водночас професійні стандарти – це показники компетентності в певних професіях і видах занять. Вони можуть установлюватися державою (через законодавство та нормативне регулювання) або професійним органом (Розас, Корбанезе, 2006: 59).

Підготовка фахівців з акредитованої спеціальності в університетах здійснюється сьогодні відповідно до освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм. Освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма є системою освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти (Про вищу освіту: Закон України, 2014).

Складовою частиною системи професійної підготовки фахівців спеціальності 073 «Менеджмент (Управління закладом освіти)» є їх деонтологічна підготовка, яку слід розглядати як систему, процес та результат. Як система деонтологічна підготовка менеджерів освіти в університетах вміщує комплекс упорядкованих і взаємопов'язаних компонентів (цільовий, змістовий, процесуальний, оцінювально-результативний), що характеризуються цілісністю, ієрархічною побудовою, наявністю значної кількості взаємозв'язків і відношень.

Водночас деонтологічна підготовка менеджерів освіти є процесом, який забезпечує безперервний професійний розвиток фахівця, що являє собою набуття базових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, морально-правових норм поведінки, необхідних для реалізації управлінських функцій. Як результат деонтологічна підготовка менеджерів освіти являє собою сформовану деонтологічну компетентність.

До базових понять, що відображають особистісний аспект деонтологічної підготовки менеджерів освіти, належать такі: «деонтологічна компетентність», «нормативна поведінка».

Обґрунтовуючи сутність поняття «деонтологічна компетентність», варто спиратися на офіційне тлумачення терміна «компетентність», затверджене наріжними для розвитку вищої освіти в Україні державними й міжнародними документами. Їхні дефініції узагальнено в Національному освітньому глосарії (Кремень, 2014: 29–30).

Однак потребує уточнення зміст поняття «деонтологічна компетентність». Аналіз вітчизняних і закордонних наукових джерел виявив значну розбіжність тлумачень цього поняття. З опорою на офіційне визначення терміна «компетентність» та враховуючи результати досліджень вітчизняних науковців щодо змісту поняття деонтологічної компетентності фахівців різних

спеціальностей, варто розглядати деонтологічну компетентність як динамічну комбінацію деонтологічних знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, мотивів і деонтологічних цінностей, що визначає здатність особи здійснювати належну професійну поведінку й виконувати професійний обов'язок.

Таке тлумачення поняття «деонтологічна компетентність» актуалізує розгляд сутності нормативної (належної, деонтологічно виправданої) поведінки менеджера освіти, яка являє собою багатоаспектне поняття й має широкий спектр використання. М. Васильєва визначає поведінку як сукупність вчинків людини, які мають моральне значення та здійснюються нею у відносно тривалій період за постійними чи мінливими умовами (Васильєва, 2004: 31). Професійна поведінка має соціальний характер і визначається як сукупність професійних дій, що викликають зміни у професійній ситуації чи в самому її суб'єкті. Саме вона є індикатором професіоналізму й моральності фахівця, оскільки через окремі дії (вчинки) виявляється моральна сутність внутрішніх устремлінь особистості, її ідейних мотивів (Васянович, 2011: 239). Поняття «нормативна поведінка менеджера освіти» відображає відповідність дій керівника деонтологічним нормам.

Норма – це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів. Деонтологічна норма професійної поведінки є концентрованим виразом уявлень про соціальну місію менеджера освіти, способи і порядок виконання ним професійних обов'язків.

Деонтологічна норма професійної поведінки менеджера освіти містить три обов'язкові компоненти: аксіологічний (визначає орієнтири професійної поведінки на основі усвідомлення комплексу професійних цінностей і апелює до деонтологічних категорій (обов'язок, авторитет, честь, гідність, відповідальність); правовий (зумовлений нормативними вимогами до

менеджера освіти, сферою його функцій та відповідальності); особистісний (конкретизує професійну поведінку, виходячи з індивідуальних особливостей особистості).

Отже, під нормативною поведінкою менеджера освіти слід розуміти сукупність конкретних дій, що відповідають нормам моралі та права. Така відповідність нормам моралі та права, що іноді перебувають у суперечливих зв'язках, зумовлює вживання термінів «належна поведінка» та «деонтологічно виправдана поведінка». Відмінність між ними полягає в тому, що належна поведінка менеджера освіти є обов'язковою, необхідною, закріплюється в імперативних нормах як обов'язки та забезпечується державною нормативною базою з питань управління освітою й діяльності керівника закладу освіти; деонтологічно виправдана поведінка відображає бажану поведінку, що не суперечить вимогам права й відображає превалювання морального аспекту управлінської діяльності. Отже, обидва терміни «належна поведінка» й «деонтологічно виправдана поведінка» відображають сутність одного поняття – «нормативна поведінка», але акцентуючи на окремих аспектах цієї поведінки.

Висновки. Отже, здійснивши системний аналіз базових понять проблеми деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах, ми обґрунтували ключове інтегративне визначення дослідження, а саме: деонтологічна підготовка менеджерів освіти є системою, що функціонує як складова частина цілісної системи професійної підготовки менеджерів освіти на другому рівні вищої освіти в університеті, вміщує комплекс упорядкованих і взаємопов'язаних компонентів, характеризується цілісністю, ієрархічною побудовою, наявністю зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків і відношень; як процес безперервного професійного розвитку фахівців, набуття ними базових деонтологічних знань, деонтологічно актуальних умінь, навичок, практичного досвіду, усвідомлення морально-правових норм поведінки, необхідних для реалізації управлінських функцій. Результатом деонтологічної підготовки на другому рівні вищої освіти в університеті є сформована деонтологічна компетентність менеджерів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинин В. Морально-правовая философия. Харьков, 2000. 208 с.
2. Васильєва М. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004.
3. Васянович Г. Педагогічна етика : навчальний посібник. Київ, 2011. 254 с.
4. Глосарій основних термінів із навчання та підготовки кадрів для роботи / за ред. Д. Розас, В. Корбанезе. Турин, 2006. 74 с.
5. Демінська Л. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 11. С. 41–44.

6. Камінська О. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів у навчально-виховному процесі технічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 . Дрогобич, 2012. 20 с.
7. Клопов Р. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2013. 41 с.
8. Крижко В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : навчальний посібник. Київ, 2005. 440 с.
9. Луков В. Методологія тезаурусного походу: стратегія розуміння. *Знання. Розуміння. Уміння*. 2014. № 1. С. 18–23.
10. Національний освітній глосарій: вища освіта / за заг. ред. В. Кременя. Київ, 2014. 100 с.
11. Овчаренко Н. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг, 2014. 400 с.
12. Освітологія: витоки наукового напрямку: монографія / авт. кол. : В. Огнев'юк та ін. ; за ред. В. Огнев'юка. Київ, 2012. 336 с.
13. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html (дата звернення: 15.01.2020).
14. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovyk> (дата звернення: 15.01.2020).
15. Сисоєва С., Соколова І. Методологія формування тезаурусу наукового дослідження неперервної професійної освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. Слов'янськ, 2011. Вип. LV. Ч. I. С. 3–16.
16. Ткаченко Т. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 43 с.
17. Хоружа Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 365 с.
18. Чобітько М. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : монографія. Черкаси, 2006. 560 с.

REFERENCES

1. Bachinin V. A. *Moralno-pravovaia filosofii* [Moral and legal philosophy]. Kharkov, 2000. 208 p. [in Russian].
2. Vasylieva M. P. *Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha : dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk : 13.00.04* [Theoretical bases of teacher's deontological training: Doctor's thesis]. Kharkiv, 2004 [in Ukrainian].
3. Vasianovych H. P. *Pedahohichna etyka: navchalnyi posibnyk* [Pedagogical ethics: a textbook]. Kyiv, 2011. 254 p. [in Ukrainian].
4. *Hlosarii osnovnykh terminiv iz navchannia ta pidhotovky kadriv dlia roboty / pid redaktsiieiu D. Rozas, V. Korbaneze*. [Glossary of basic terms for training and preparation for work]. Turin, 2006. 74 p. [in Ukrainian].
5. Deminska L. O. *Analiz osnovnykh polozhen aksiolohichnoi nauky u filosofskomu ta pedahohichnomu aspekti* [Analysis of the basic provisions of axiological science in philosophical and pedagogical aspect]. *Pedagogy, psychology, medical and biological problems of physical education and sports*. 2011, № 11, pp. 41–44 [in Ukrainian].
6. Kaminska O. M. *Formuvannia profesiino-tsinnisnykh oriientatsii studentiv u navchalno-vykhovnomu protsesi tekhnichnoho universytetu: avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07* [Formation of students' professional-value orientations in educational process of technical university: abstract of dissertation of the candidate of pedagogical sciences]. Drogobych, 2012. 20 p. [in Ukrainian].
7. Klopov R. V. *Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia i sportu iz zastosuvanniam informatsiinykh tekhnolohii: avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04* [Theory and practice of professional training of future specialists in physical education and sports using in formation technologies: abstract of Doctor's thesis]. Vinnitsa, 2013. 41 p. [in Ukrainian].
8. Kryzhko V. V. *Antolohiia aksiolohichnoi paradyhmy osvity: navchalnyi posibnyk*. [Anthology of the axiological paradigm of education: a textbook]. Kyiv, 2005. 440 p. [in Ukrainian].
9. Lukov V. A. *Metodologii tezaursnogo pokhoda: strategiia ponimannia* [Thesaurus Campaign Methodology: Understanding Strategy]. Knowledge. Skill. 2014, №1, pp. 18–23 [in Russian].
10. *Natsionalnyi osvittii hlosarii: vyshcha osvita / za zahalnoi redaktsiieiu V. H. Kremenia*. [National education glossary: high education]. Kyiv, 2014. 100 p. [in Ukrainian].
11. Ovcharenko N. A. *Profesiina pidhotovka maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti: teoriia ta metodolohiia: monohrafiia* [Professional training of future music teachers for vocal and pedagogical activity: theory and methodology]. Kryvyi Rih, 2014. 400 p. [in Ukrainian].
12. *Osvitolohiia: vytoky naukovoho napriamu: monohrafiia / zaredaktsiieiu V. O. Ohneviuka; avtorskyi kolektyv: V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva, I. V. Sokolovatain*. [Educationology: the origins of scientific direction Kyiv, 2012. 336 p [in Ukrainian].
13. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 r. №1556–VII* [About Higher Education: Law of Ukraine dated July 1, 2014 №1556–VII]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html [in Ukrainian].
14. *Publichnyi elektronnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Public electronic dictionary of the Ukrainian language]. URL: <http://ukrlit.org/slovyk> [in Ukrainian].
15. Sysoieva S., Sokolova I. *Metodolohiia formuvannia tezaursu naukovoho doslidzhennia nepererвної profesiinoi osvity* [Methodology of formation of thesaurus of scientific research of continuous professional education]. *Humanization of the educational process*. Slavyansk, 2011 №LV, p. 3–16. [in Ukrainian].
16. Tkachenko T. V. *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia vokalno-zvukovoi kultury maibutnoho vchytelia muzyky u protsesi profesiinoi pidhotovky: avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04*. [Theoretical and methodological bases of formation of vocal-sound culture of the future music teacher in the course of professional training: abstract of Doctor's thesis]. Kyiv, 2010. 43 p. [in Ukrainian].
17. Khoruzha L. L. *Teoretychni zasady formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv pochatkovykh klasiv: dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04*. [Theoretical bases of formation of ethical competence of future primary school teachers: Doctor's thesis]. Kyiv, 2004. 365 p. [in Ukrainian].
18. Chobitko M. H. *Osobystisnooriientovana profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia: teoretyko-metodolohichni aspekt: monohrafiia*. [Personally oriented future teacher training: theoretical and methodological aspect]. Cherkasy, 2006. 560 p. [in Ukrainian].